

WIFREDO LO PILÓS.

LA CRONOLOGIA MES EXACTA DELS COMPTES
DE BARCELONA AVANS D' ÉLL

(Acabament.)

HUDALRICH.—HUNFRIDO.—CAPITULARS DE MERSEN Y QUIER-
SÍ.—ALSAMENT Y DESTITUCIÓ D' HUNFRIDO.—CONFUSIÓ D'
AQUEST AB L' IMAGINARI WIFREDO D' ARRIA.—BERNARD II.
—MOTIUS PROBABLES DE SON NOMBRAMENT.—SA DESTITU-
CIÓ.—RODBERT Y BERNARD III.—LO COMPTE SALOMON.
—PRIMERA NOTICIA DE WIFREDO LO PILÓS.—INVENCIÓ DE
SANTA EULALIA Y SON SEPULCRE.—ALSAMENT, ESCOMUNIÓ,
DESTITUCIÓ Y DESOBEDIENCIA DE BERNARD III.—DISCUSSIÓ
SOBRE LO PREAMBOL DEL TRASLLAT DE LA CAPITULAR IMPE-
RIAL DE 844 ALS BARCELONINS.—MOTIUS DE L' IMPORTAN-
CIA DE BARCELONA EN LO SIGLE IX.—MONEDAS CATALA-
NAS D' AQUELL SIGLE.

UDALRICH era compte-marqués l' any 856. En son temps era compte de Besalú un Wifredo (1).

HUNFRIDO era compte-marqués de Barcelona l' any 858 y consta en alguns documents (2). Residia á la Narbonesa y tenia á Barcelona un vescompte ó vicari (*veguer*) dit Sunifrido (3). L' any 860 la Dieta dels franchs á Quiersí declará hereditaris los carrechs de compte y duch, qu' avans eran amovibles com avuy en dia los de governador y capitá general. Avans d' aquest Parlament, l' any 847 ó 48, un parlament imperial tingut á Mersen decretá: que 'ls homes lliures poguessen escullir per senyor á un vassall del Rey, en lloch de tenir á aquest per senyor directe. Aixís molts habitants passaren, en Fransa y Catalunya, á ser vassalls immediats dels comptes, marquesos y duchs, ja perque 'ls tenian mes prop, ja per lliurarse de sas vexacions, ja per lo qu' aquestos personatjes los prometerian. Lo poder del monarca quedá ab aquest decret mol rebaixat, los governadors comensaren á ser petits reys, ab vassalls directes, qu' avans sols tenian los reys y emperadors, y per aquí comensaren á formarse Estats petits y á pulverisarse los grans; per aquí comensa la primitiva Catalunya á dependrer's del domini franch. Lo decret ó capitular de Quiersí debilitá mes y mes lo poder reyal, y avansá mes y mes la formació de petits regnes y la separació de Catalunya. Passá als comptes lo dret d' administrar justicia, nasqué lo sistema feudal, nasqué la noblesa de sanch, lo segon Estat, l' aristocracia de naixensa, rassa ó títols. Aquestas abdicacions arrancaren als debils nets de Carlo-magno los governadors y sub-governadors de las grans provincias y marcas de l' imperi franch. L' any 863 Hunfrido s' apoderá de Tolosa instat per 'ls habitants, sens permís de Carlos lo Calvo (4). Sembla qu' aquest fet sigué episodi d' un moviment de la Marca y de la Septima-

nia contra aquest príncep, puig l' any 864 recobrá per medi de llegats ó enviats (*missos*) las ciutats y 'ls castells de la Gotia, formada per aquestas duas regions. Tal vegada lo partit separatista, tant á la Marca com á la Septimania, va alsarse en pes ab Hunfrido al devant, (com tal vegada anaban á ferho anys avans Bera y després Bernard I), al temps que 'ls aquitans separatistas s' alsaban també, invocant lo dret hereditari de Pipino II. Si segons los Anals de San Bertí, Carlos lo Calvo recobrá l' any 864 las ciutats y 'ls castells de la Gotia, vol dir que no 'ls tenia. Aquest fet al any següent d' habers' Hunfrido apoderat de Tolosa, instat per 'ls habitants y sens coneixement de l' Emperador, y la fugida del mateix Hunfrido á Italia, semblan indicar un moviment general contra Carlos, moviment en que 'l representant imperial á la Gotia prengué molta part en sentit contrari al Emperador. De poch s' equivocarà qui note aquestos fets com manifestacions d' alsament en sentit contrari á la dominació de l' imperi franch.

Aquest Hunfrido es lo que 'ls autors anomenan Wifredo d' Arria pare del Pilós. No te cap fonament aquesta paternitat y si 'l senyor del castell d' Arria s' anomenaba Wifredo, no era compte de Barcelona, marqués de la Marca, ni duch de Gotia. Ni era l' Hunfrido que tingué aquestos cárrechs. Ab perdó dels mes respectables autors, no podem admetrer la sinonimia d' Hunfrido ab Wifredo, puig en cap document, ni Anals, ni escriptura s' en troba rastre. Per altra part, si la doble *V* es *Gu* com Wifredo ó Guifredo, Winidilla ó Guinidilla, la doble *V* no es *Hu*, ni la *Hu* es *V* ni *Gu*. Tenir dos noms, Wifredo-Hunfrido, com lo fill de Wifredo lo Pilós s' anomenaba Wifredo-Borrell, era raro en lo sigle IX y no consta qu' Hunfrido tingués lo nom de Wifredo, ni sigués senyor d' Arria. No hi ha document que justifique l' existencia d' un Wifredo d' Arria, ni pare del Pilós, ni compte de Barcelona; no hi ha document que justifique la sinonimia d' Hunfrido y Wifredo.

Destituït y fugitiu Hunfrido l' any 863 ó 64, l' Emperador Carlos nomená compte-marqués á

BERNARD II. Aquest, nomenat l' any 864, era fill del primer y germá del Guillem de Tolosa que s' havia alsat pochs anys avans y havia sigut sentenciat per Aledran á Barcelona. Temporada de fets estranys aquella. ¿Qui havia de creure que Carlos lo Calvo nombrés compte de la Marca al fill d' aquell á qui havia mort, al germá del qu' acababa d' alsarse contra son imperi y á qui podia creure animat del sentiment de la venjansa? Tal volta lo nombrament de Bernard de Tolosa II li fou imposat á Carlos per un alsament de la Marca y sigué condició pactada per medi de sos enviats (*missos*) per «recobrar las ciutats y los castells» com diuen los Anals de Sant Bertí. Pot ser lo nomená per contemporisar ab l' esprit de separació de la Gotia, aixís la d' ensá dels Pirineus (la Marca hispana, la Catalunya primitiva), com la d' enllá (la Fransa goda ó Septimania.) Pot ser cregué, que 'l nombrament de Bernard II calmaria l' afany separatista, donant lo mando á un germá del últim capdill de la causa de la separació. L' any 865 renyí ab l' Emperador á la Dieta de Pitis per 'l juny, y diuen que s' amagá ab altres en un bosch per matarlo á ell y á sos confidents Ranulph y Rodbert. Perseguit baix lo pes d' aquesta acusació, fugí y fou destituït del mando. Carlos dividí la Gotia en dos parts, ab governadors diferents, ensá y enllá dels Pirineus, á l' una hi posá per governarla á Rodbert, á la altra, á un compte dit Bernard.

Suposan alguns, no hi ha cap document qu' ho testifiqui, qu' un compte dit Salomon, que l' any 863 ho era de Cerdanya (5), sigué enviat á Barcelona l' any 864 ab lo caràcter de comissari imperial. Pot ser molt be; mes no hi ha cròniques ni documents coetànecs que porten aquesta comissaria.

RODBERT Ó BERNARD III. Los Anals de Sant Bertí, que son lo document coetáneo que parla dels comptes-marquesos Bernards II y III, diu qu' una part de la Gotia la

doná Carlos á Bernard, altra á Rodbert, sens espressar á qui dels dos la Narbonesa ó Septimania, ni á qui la Marca hispana ó Catalunya antiga ó primitiva. Dihuen que Bernard era fill d' altre del mateix nom y que fou enviat á perseguir dos vegadas á Hunfrido, fugitiu á Italia. La manera com s' espressan dits Anals sobre lo govern de Bernard III y la circumstancia d' haber Rodbert mort l' any 866 lluytant ab 'ls normands, que poch van passar los Pirineus, fan sospitar que Rodbert sols governá la Septimania, no la Marca; mes en lo dupte, los posem als dos á la cronología barcelonesa ó catalana, d' un modo dubtatiu per espay d' un any. (6) Y si 'ls normands feren moltes destruccions per 'l Rosselló y lo comptat d' Ampurias y Bernard fou enviat á perseguir á Hunfrido fugitiu á Italia, se podria creurer que Rodbert era lo governador de la Marca y Bernard III lo de la Narbonesa.

BERNARD III l' any 866 reuní lo govern de tota la Gotia, una y altre regions. L' any 869 era compte del Roselló l' anomenat Salomon y los normands feren allí y en lo comptat d' Ampurias moltes destruccions. L' any 870 un capellá dit Tirso, fugitiu de Córdoba, va ocupar un' iglesia de Barcelona, oposantse al bisbe y un altre capellá estaba apoderat del castell de Tarrassa, ab auxili d' un tal Baion y sos partidaris. Dos godos anomenats Manduci y Ricosindo, per medi d' enganyós precepte (¿reyal?) s' habian apoderat l' un de l' iglesia de Sant Esteve y l' altre del camp de Santa Eulalia. Dita iglesia estaba profanada y posposat lo culto, s' hi feyan aplechs de gent del camp. (7) Lo bisbe de Barcelona 's queixá de tot l' any 874 al Emperador, á la dieta d' Attigny, y lo monarca següent, Lluís lo Balb, feu restituir eixas possessions. L' any 873, estant ausent Bernard III, duch de Gotia, un compte Salomon feu de comissari (*missus*) en un judici celebrat en lo castell de Minerva, en lo bisbat de Narbona. Aquestas comissarías de Salomon de Cerdanya y lo Roselló, fossen un mateix compte ó dos, donaren marge á la suposta del marquesat de Barcelona entr' Hunfrido y

Wifredo, que pintan los historiadors, exceptats dos ó tres. També l' any 862 un compte Salomon doná sentència favorable á un Witisclo, nebot d' Aylon ó Eilon, filla del compte Aznar Galindo. Eilon s' anomenaba una tia paterna (*ammita*) de Wifredo lo Pilós y dita filla Eilon del compte Aznar era tia paterna del Witisclo. ¿Eran un mateix subjecte estos dos nebots? ¿Eran germans ó cosins germans? S' ignora. Y aquest compte Salomon ¿era lo mateix lo de Cerdanya que lo del Roselló, lo mateix que feya de jutje 'ls anys 862, 63 y 73 y lo mateix que l' any 869 tenia cuestions y era part en judici ab lo monestir d' Exalada sobre possessió de territoris? S' ignora també.

¿Era l' any 875 de l' Encarnació quant un compte anomenat Wifredo, que després fou lo principal de la Marca, fou lo marqués, titulat príncep y portá lo sobre nom de Pilós, junt ab s' esposa Winidilla edificaren en la vall de Ripoll, á la ribera del Ter, en lo comptat de Vich ó Ausona, lo monastir de San Joan, dit posteriorment de las Abadessas? Donaren ú oblaren eixos comptes al monastir sa filla Emmon y lo dotaren de moltes iglesias y heretats, hisendas ú honors, fundant una comunitat de monjas. No 's titula Wifredo mes que compte, sens dir si d' Ausona ó d' altre comptat.

L' edificació de monastirs feta per 'ls comptes particulars no era cosa nova, segons habem vist ávens; no era menester ser compte de Barcelona, ni marqués, ni duch per edificar ó fundar establiments religiosos. Mes endavant discutirem si era l' any 875, lo 876 ó lo 885 lo de l' edificació de Sant Joan; aquí no 'ns toca sino apuntar dubitativament la data, que no es indiscutible. Encara que l' edificació de Sant Joan de las Abadessas sia de l' any 875, y que llavors lo comptat d' Ausona fos ja restaurat, no proban abdos fets que Wifredo fos ja marqués ó compte de Barcelona. Un compte particular podia portarlos á cap.

Als 23 d' Octubre de l' any 877 lo bisbe de Barcelona Frodoyno trobá en l' iglesia de Santa Maria del Mar, lla-

vors fora de las murallas, las reliquias de Santa Eulalia, á la qui mes de doscents anys avans lo bisbe Quirse habia dedicat un hermós himne llatí. (8)

De l' any 875 en que Frodoyno era ja bisbe de Barcelona, al 877 en que morí Carlos lo Calvo, data una carta d' aquest Emperador «á tots los barcelonins particulars». Despres d' afectuosos saludos y de ferlos saber que prospera y que desitja qu' ells fassen lo mateix, els dona las gracias per sa fidelitat. Que l' hebreu Judas, fidel seu, li ha parlat de la fidelitat d' ells y qu' els hi la premiará. Qu' estigan fermes en ella, que l' augmenten.» De sa propia ma anyadeix Carlos: Sapigueu que per medi de mon fidel Judas envio al bisbe Frodoyno deu lliuras de plata per restaurar la sua iglesia.» Sens fetxa ni lloch de data.

Barcelona en temps de Bernard I no prengué part á favor de l' alsament d' Ayzó, en lo de Guillem de Tolosa també favorí la causa del Emperador posant pres al sublevat que s' habia apoderat d' ella y tornant al compte Aledran al mando. Seria pot ser perquè á Barcelona, com capital del domini imperial franch á la Marca, hi hauria molts franchs y molts godo-espanyols empleyats ó molts separatistas enemichs de l' intervenció mahometana. L' any 878 un diploma de Lluís lo Balbucient, fill de Carlos lo Calvo, doná á Frodoyno permis per restaurar la Canonja y li concedí per la Catedral de Barcelona varias confirmacions. Cita á Bernard III com marqués de la Gotia. (9)

Aquest Bernard III, á la mort de Carlos lo Calvo 's declara á favor de Lluís de Germania, rey de la Fransa oriental, com ho feren altres personatjes y aquesta fou la causa de sa destitució y de sa excomunió per lo Papa Joan VIII qu' era á la Fransa occidental, la governaba y atacaba als enemichs de Lluís lo Balb. Bernard III posat al cap de molts duchs, marquesos y comptes del mitjorn de Fransa, no 's va sometrer. Marchá Lluís contra d' ell ab son exércit, mes caigué malalt á Autun y morí poch després l' any 879 ó 80. Bernard y 'ls seus oferirent la

corona á Lluís de Germania, aquest la acceptá ; mes habent renunciat, á cambi de la Lorena, sas pretensions á la corona franca occidental, quedá son partit desorganizat y los caps d' ell tingueren de refugiar-se á la Fransa de Llevant, en lo mateix any. No 's parla mes de Bernard III marqués de Gotia. Lo diploma de l' any 878 es de la temporada que precedí á l' excomunió, quant l' Emperador procuraria atraurers á bonas á sos enemics. Lo precepte de Lluís lo Balb, any 878, proba be que Bernard III no governaba solament la Fransa goda, sino també la primitiva Catalunya, puig lo diploma se refereix á la Seu de Barcelona y á ell com marqués de la Marca hispana. Proba que lo titol de duch ó marqués de Gotia que portaba Bernard III, no 's circunscriu á la Fransa goda, sino qu' abressaba Catalunya y que lo nom de Gotia era comú á las duas regions, lo de Septimania seria sols lo de la Fransa goda.

Farém aquí menció del compte Deilano que apar ho era de Perelada ó d' Ampurias los anys 879 y 80 segons documents del monastir de Banyolas.

Declarats hereditaris los carrechs de compte, marqués y duch, tal volta un fill, germá ó nebot d' Hunfrido, de Bernard II ó de Bernard III, si 'n tenian, los haurian succehit en lo comptat de Barcelona, marquesat de l' Hispana ó Catalunya primitiva, si no 'ls haguessen destituít; aixís com lo compte y marqués, que vingué després d' ells, Wifredo lo Pilós no fou destituít, tingué per successors, per dret d' herencia, á sos fills y demás descendents y pogué ser titulat príncip.

Aquesta es, donchs, en suma, la cronología dels Comptes de Barcelona :

Bera, de 801 á 820.—Bernard I, á 832.—Berenguer, á 834.—Bernard I segona vegada, á 844.—Suniefredo, á 846.—Aledran, á 852.—Hudalrich, sobre 856.—Hunfrido, sobre 858 á 863.—Bernard II, de 864 á 865.—Rodbert ó Bernard III, á 866.—Bernard III, á 878.—Wifre-

do lo Pilós y sos descendents Wifredo-Borrell, Sunyer, Borrell y demés. (10)

Hi ha algunas altres cronologies dels comptes de Barcelona anteriors á Wifredo ; pot ser ne trobariam cinch ó sis mes. Pero ni una d' ellas es ben exacta. Bera y Bernard, com també Aledran, figuran en totes ; Hunfrido baix lo nom imaginari de Wifredo d' Arria y Salomon, en moltes ; Hudalrich y Seniofredo en pocas ; Berenguer en menos ; los Bernards II y III, en una ó dos tan solament, á pesar de que en lo tomo de Barcelona de l' *Espanña Sagrada* venen comprobats ben clarament. La cronología dels dits comptes qu' habem trobat mes fundada, es la qu' acabem de presentar, que no es moderna exceptuant la confusió relativa á Wifredo d' Arria, nom imaginari que 's dona á Hunfrido sens fonament. Sols acudint, com va fer En Enrich Florez, als Anàls y Crónicas del Imperi franch y no acceptant lo que no está fundat en documents dels sigles IX y X, s' ha pogut traurer en clar la verdadera cronología d' aquells governadors, que en quant á fiarse de tradicions y d' autors del sigle XIII ensá, es segura l' equivocació y ho es la confusió de noms y fetxas.

Los Comptes governadors de Barcelona son mes coneguts que los d' Urgell, Ampurias, Cerdanya, lo Roselló, Gerona, Besalú, etc., porque com eran caps de la Marca hispana y fins de tota la Gotia, parlan d' ells los historiadors franchs dels sigles IX y X, los Anals de diferents abadías ó monestirs de Fransa y diplomas dels monarcas francesos publicats ja en lo sigle XVII ; mentres que 'ls comptes dels altres territoris de Catalunya sols constan en escripturas dels arxius d' aquest pais, de las quals se n' han perdut moltes per ignorancia y descuit.

La destrucció de Tarragona per 'ls mahometans l' any 712 ó 13 y la circumstancia de ser Barcelona l' última ciutat marítima de la regió oriental de Catalunya, la feren centro de las invasions d' aquells á la Fransa meridional. La circumstancia de ser tal centro li doná importancia als

ulls dels franchs é independents dels Pirineus orientals y de las demás montanyas del Nort y lo Llevant de Catalunya y va fer, qu' uns y altres tinguessen major empenyo en posseirla. Destruïda Tarragona y no podent los franchs y 'ls primitius catalans apoderarse de Tortosa, Barcelona quedá com la ciutat mes fronterissa, mes avançada cap al territori dels mahometans, cap á «Espanya» y aixís Carlmagno y Lluís lo Piadós l' encomanaren directament al capdill ó superior de la Marca. D' aquí data la «capitalitat» de Barcelona. Si al comensar lo sigle IX Tarragona no hagués estat enrrunada ó 'ls franchs haguessen pogut apoderarse de Tortosa, una d' aquestas ciutats hauria sigut tal volta la encomenada al capdill de la Marca, per 'ls mateixos motius qu' ho sigué llavors Barcelona y no aquesta, sino Tarragona ó Tortosa, hauria sigut la capital de la Marca y tal volta de Catalunya després.

Una paraula sobre las monedas del temps dels comptes governadors. Son las mes antigas de l' Espanya cristiana després de l' invasió dels mahometans y molt mal encunyadas. Las de Carlomagno (801 á 814) son de Barcelona; portan la creu grega, de quatre brassos iguals, ja ab quatre roells, ja sens roells, y estas inscripcions:

CARLVSRX.—BARCINONA.

Las de Lluís lo Piadós (á 840) portan la mateixa creu; pero sens roells y son de Barcelona y d' Ampurias ab estas inscripcions :

HLVDOVVICVSIMP. — BARCIHOHA,
BVRGINONA ó IHPVRIAS.

Las de Carlos lo Calvo (á 877) portan la mateixa creu sens roells, son de Barcelona, d' Ampurias y de Gerona ab estas inscripcions :

CARLVSREXFR.—BARCINONA, IHPVRIAS ó
ÇERVNDA.

Segons un document del sigle XI 's podria creurer qu'
en temps de Bernard III ó poch avans sufrí part de la
Marca una nova invasió de mahometans, que va fer ne-
cessari l' esfors del compte Wifredo y de la sua gent.

J. NARCÍS ROCA.

NOTAS

(1) *Hudolricus inclitus comes et marchio*. (Cárlos lo Calvo. Donació feta l'any 856.)

Modo vero excellentissimi ac Reverendissimi viri Domini Wifredi marchionis (Escriptura del monastir de Ridaura, any 848.)

(2) *Hunfridi carissimi nobis comitis et marchionis*. (Donació de Cárlos lo Calvo. Any 859.)

(3) *Sunifridum ejusdem civitatis (Barcinonæ) post comitem primum*. «.... á Sunifrido lo primer de la mateixa ciutat, Barcelona, després del compte ó lo primer després del compte de la mateixa ciutat, Barcelona.» (Acta de la traslació de las reliquias d'uns sants Jordi, Aureli y Natalia de Córdoba á Paris, per 'ls monjos Usuard y Odilard d' aquesta última ciutat; l'any 858, als qui Sunifrido y lo bisbe Ataulfo recomenaren de Barcelona á un cert Leovigido de Córdoba, per la protecció y diligencia de qui varen obtenir las reliquias. Hunfrido los havia recomenat al governador mahometá de Saragossa.)

(4) *Hunfridus in Gothia marchio sine contentia Caroli Regis....* (Anals de S. Bertí. Any 863.)

(5) Aimoni cita á est compte l'any 864. Hi ha un judici de dit compte al poble d' All á Cerdanya l'any 862 ó 63.

(6) *Carolus... Bernardum ex quodam Bernardo et filia Rovigonis comitis natum in Gothia mittens, partem ipsius marchie illi comitit*. (Anals de S. Bertí.) «Cárlos... enviant á la Gotia á Bernard, fill del difunt Bernard y de la filla del compte Rovigon, l'hi encomana ab confiansa part de la mateixa Marca.»

(7) *Episcopus barcinonensis reclamavit quia Gothus quidam Manducius fraude atque subreptione per Preceptum Ecclesiam Sancti Stephani nobilem et antiquam impetravit, ubi posposito Dei cultu fœda efficitur conversatio rusticorum...* (Capitular de Cárlos á Attigny: any 874.)

(8) Aquest himne, ab un calendari godo de Toledo posterior á San Ildefons, es lo document ben autèntich mes antich que tenim de Sta. Eulalia. Es de mitj sigle VII, tret d' un breviari muzarabe. Te quinze estrofas, cada una de sis versos ó sexteto. Celebra á Barcelona, descriu los martiris d' Eulalia, posa la fundació d' un monastir per lo mateix Quirse á l' iglesia ahont estava lo sepulcre de la Santa, estableix lo patronat d' aquesta y fa varias deprecacions devotas. Quirse era á Barcelona sobre l'any 650 y tants y escriuria l' himne de Santa Eulalia de Barcelona, ja que la de Mérida tenia l' hermós escrit de mes antich per Prudenci.

En una lluneta de la volta ó sostre de la capella soterrànea ó cripta de Santa Eulalia de la Seu de Barcelona, hi havia lo sepulcre antich de la mártir y en la pedra de marbre blanch que 'l tapaba hi llegí En Caresmar: «.....i descansa Santa Eulalia mártir de Cristo, la que va patir en la ciutat de Barcelona baix Daciá president als II ids de Febrer y fou trobada per Frodoyno bisbe ab lo seu clero en la casa de Santa Maria als X Kl. de Novembre. A Deu gracias.» (*Trad. del llatí*).

Reproducció literal d' aquesta lápida :

... C REQUIESCIT. BEATA EULALIA.MAR
TIRIS XPIQUI PAS SA EST.INCIUITA
TE BAR C H I NONA S UBDA CIANO
PRESIDE. II. ID S.FBASETFUITINUENTA
AFRODOINO EP O CUMSUOCLEROIN
DOM.US CEMARIEX KL.HOBRDEOGRAS

Partida en dos trossos desde la segona A de *Beata*, fins á la X de las Kalendaras, la ruptura no destruí mes lletra qu' aquesta; mes se veu be qu' es una X perque lo lloch ó espay entre la E de *Marie* y la K no permet sino una lletra, perquè 's veu, á la part esquerra y alta del espay, lo comensament d' una ratlla oblicua d' esquerra á dreta y de dalt á baix, aixís $\searrow$, com lo signe del partir, perque no correspon aquesta ratlla á la V, puig cap n' hi ha en la inscripció, fins la de *inventa* es U y perque no sent de la V no pot ser sino de la X. Lo X de las Kalendaras de Novembre es lo 23 d' Octubre. Lo comensament de las ratllas está bastant gastat, hi faltan lletres que se supleixen per lo contexto de l' inscripció y per la copia treta per En Caresmar, publicada en l' Espanya Sagrada. La H y la I del *Hic* inicial ja estaban destruidas quant la copiá En Caresmar. Los demés pormenors d' aquesta troballa y traslació constan, l' any (878 de l' Encarnació y 877 de la Nativitat) y l' asistencia del poble, per l' inscripció del magnífich sepulcre del sigle XIV que 's venera en aquella cripta.

No consta en inscripcions, actas ni documents l' asistencia de compte ni vescompte á la traslació primera ó de Santa Maria á la Seu, y aixís es inexacta aquella de las hermosíssimas esculturas del sigle XIV del actual sepulcre, que representa la primera traslació, quant posa, caminant devant del bisbe y de 'ls que portan las reliquias, (figuradas en un cadavre senecer,) un personatge ab corona de compte á la ma. En lo sigle XIV, quant se construí aquest sepulcre, creyan los erudits en Historia que l'any 877-78 Wifredo era ja compte de Barcelona y que 's trobaba en la ciutat. D' aquí la figura de compte en lo cuadro escultorich del qui parlem.

A propòsit d' aquest preciós sepulcre. Si á nostra ma estigués, lo trauriam de la capella soterrànea ahont lo baixaren al sigle XIV y ahont l' inauguraren la ciutat y la cort; com á obra magnífica lo pujariam dalt, á la nau del mitj de la Seu y sostingut per las vuyt columnas desiguals, dels sigles XI ó XII unas (de la catedral antigua d' En Ramon Berenguer I consagrada en 1058?) y altres mes antigas, lo posariam demunt d' una graderia quadrangular entre la reixa del cor y l' escalinata de baixar á la cripta, sens altar al devant, sino sol y aislát en tal lloch de preferencia, entre las dos portas laterals de la Seu, al mitj del crucer. Aixís com

ara aquell monument està com amagat sota terra, en una capella fosca, tancada casi sempre, ahont no pot ser admirat com se mereix, estaria en un lloch eminent, á la vista de tot hom y á la merescuda admiració de tots. Que pendria lloch qu' ocupa ara alguna gent á las funcions, cuant la Seu te poch ámbit per motiu de tenir lo cor al mitj.... ¿Quin lloch pendria? Lo de dos dotzenas de personas? —Que privaria de veurer desde lo cor y de las naus laterals l' altar major.... —¿Quin altar major millor que lo sepulcre de la patrona de la Seu y fins al nostres dias, de la ciutat y del bisbat? No veurer lo de Santa Creu per veurer lo de Santa Eulalia no es perdre y ademés la Seu desde l' any 878 (Diploma de Lluís lo Balbo á Frodoyno) porta 'ls dos títols; donchs fora natural tingués be á la llum los dos altars, lo sepulcre y lo retaule. Los barcelonins, ni tan sols aquells que frecuentan molt la Seu, coneixen be la joya que 's l' actual sepulcre de Santa Eulalia. Va ser inaugurat als primers de Juliol de 1339 ab motiu de trasladars' hi las reliquias ab gran solemnitat y professó de reys, reinas, infants, cardenals, bisbes, abats, noblesa, lletrats, canonges, capellans, monjos, frares, monjas y poble, presidint los Concellers. No es conegut lo nom del escultor.

L' escultura de la cara del devant de la coberta representa la segona traslació de las reliquias, ab la gran ceremonia professional ab que 's va fer. Las esculturas dels costats y del devant del cos del sepulcre representan la lejenda del martiri, desde qu' Eulalia va sortir d' amagat de sa casa, fins á ser crucificada; las tres esculturas de detrás del mateix cos del sepulcre, representan la troballa de las reliquias á Santa Maria del Mar, la traslació d' ellas á la catedral (cuadro del mitj, en lo qu' està representat lo personatge ab corona de compte á la ma, caminant devant del bisbe y seguint á aquest los que portan lo cadavre) y la col·locació d' aquest en la primitiva catedral. Lo sepulcre es d' alabastre. La lápida del antich llegida per lo erudit anticuari Caresmar y publicada á l' *Espanya Sagrada* al sigle passat, es ara al Museo d' antigüetats, després d' haber estat perduda alguns anys, partida per 'l mitj.

Parlem del sepulcre de Santa Eulalia, d' altres monuments del culte y d' assumptos d' historia eclesiástica, solament com amants de las bellas arts y dels estudis històrichs, com amichs de totas las joyas del treball y de tots los datos y testimonis que donguin fonament per il·lustrar l' historia, sian eclesiástichs ó civils.

(9) Diploma de Lluís lo Balbucient, dat á Troyes als 9 de Setembre de 878, prenent baix sa protecció l' iglesia de Barcelona y confirmantli sas possessions. Parla de Bernard. *Concedimus insuper ei (Ecclessiæ Barchinonensi) tertiam partem Tolonei, sicut Bernardus Marchio nostro per preceptum Genitoris nostri ei acceptavit.* Aquest document es molt concloent á favor de l' existencia del marqués Bernard l' any 878 ó 77, segons lo compte. Si Bernard no hagués sigut marqués de Barcelona aquell any, primer del regnat de Lluís, aquest no l' hauria anomenat «nostre marqués». Lo Bernard de Tolosa no pot ser, porque era mort desde l' any 844 y lo que cita Lluís era marqués d' aquest, *nostro*, l' any 878.

Lo precepte de Carlomagno y los de Lluís lo Piados, dels qu' habem parlat, los publicá en lo sigle XVII Baluzio, escriptor francès, copiats en arxius d' aquella nació. Los de Lluís, ademés, los copiá Pere Pitoeu de

l' arxiu de la Seu de Narbona. Lo de Cárlos lo Calvo, any 844, está en l' arxiu de la Seu de Barcelona, en trasllat fet en temps del compte Wifredo-Borrell fill del Pilós. Pujades y Diago en lo sigle XVII lo publicaren y En Prósper Bofarull lo comprobá en nostre sigle. La carta del mateix Emperador als barcelonins y lo diploma de Lluís lo Balb, los tragué Pujades de l' arxiu de la mateixa catedral.

Lo mort de Wifredo pot fixarse be, ab En Prosper de Bofarull, l' any 898, porque los anys de Cárlos lo Simple de Fransa poden contarse, no sols desde la mort d' Eudes ú Odon, ocoreguda lo mateix any; sino desde lo janer de 893, en que Cárlos fou coronat á Reims en vida d' Eudes, com únich descendent lilegitim y directe de Carlomagno y en calitat de tal descendent lo regoneixeria Wifredo, encara que de fet regnés á Fransa Odon. L' escriptura de donació á Ripoll dita d' Exaduce y Orret, feta per Wifredo y Winidilda l' any IV de Cárlos, pot correspondrer al any 897 á contar de la coronació de Cárlos lo Simple. Pot ser del any 883 ó 84, IV de Carloman ó 888, IV de Cárlos lo Gros. Fixada á l' any 898 la mort de Wifredo, no té dubte lo preámbol del trasllat del precepte, decret ó constitució de Cárlos lo Calvo, any 844, quant diu, que l' any primer de la mort d' Eudes ú Odon (mort l' any 898) era en temps de Borrell fill de Wifredo y ja no tenen dupte lo trasllat, ni lo precepte.

La cuestió de l' autenticitat del precepte, capitular ó constitució de Carlos lo Calvo, any 844, va fundada en l' autèntich del trasllat, puig no 's coneix l' original y l' autenticitat del mateix trasllat va fundada en concordar l' any de la mort d' Eudes ú Odon, 3 Janer 898, ab lo govern de Wifredo-Borrell. Si Wifredo lo Pilós morí l' any 898, ja no hi ha dubte en aquetas autenticitats; si morí l' any 902, ja es altre cosa. Los que posan sa mort l' any 902 se fundan en la donació d' Exaduce data l' any III de Cárlos, en que aquest era lo Simple y en que 'ls anys d' aquest, del Sena á Catalunya, no 's contaren fins á la mort d' Odon ocoreguda l' any 898. Deduheixen d' aquí, que l' any 898 governaba encara lo Pilós y qu' es confós lo preámbol del trasllat. Mes ¿d' ahont se treu que 'l rey Cárlos de l' escriptura d' Exaduce era lo Simple y no Carloman ni lo Gros, quant l' escriptura no diu «Cárlos després d' Odon», com ho diu l' epitafi de Wifredo Borrell? ¿Y com pot sostenirse qu' al veurer á Cárlos lo Simple coronat á Reims l' any 893, ningun compte del Sena á Barcelona lo regonegué y tots seguien reconeixent á Odon? Pot ser Wifredo lo Pilós, desitjant emanciparse del jou franch, s' inclinaba á Cárlos lo Simple porque aquest, veyentlo adherit ab ell desde 'l principi, per premi lo fes independent, á petició sua, quant triunfés. ¿Hi ha documents posteriors á l' any 893, (de la consagració de Cárlos lo Simple á Reims,) en que Wifredo lo Pilós manifestés que continuaba regoneixent per rey de Fransa á Odon després d' aquella coronació?

No es un axioma que Cárlos lo Simple fos reconegut per rey sols en lo Nord de Fransa l' any 893 y que fins á la mort d' Odon, any 898, n' ho sigués del Sena á Barcelona. Lo tractat en que ab-dos prínceps convinqueren en que Odon governaria del Sena als Pirineus, tractat que podia obligar á Barcelona á regoneixer 'l després de la consagració de Cárlos, es del any 897 y avans de tenir noticia d' aquest tractat, podia Wifredo tenir á Cárlos lo Simple per lilegitim rey de Fransa, veyentlo descendent de Car-

lomagno y consagrat á Reims. L' any 897 Cárlos estaba al cap d' un exercit, lo duch de Borgonya y los comptes de la Champagne l' ausiliaban, anaba á comensar la guerra entr' ell y Odon y tan amensador se presentaba, qu' Odon feu ab ell lo tractat qu' acabem de dir. ¿Es estrany que Wifredo altres comptes y del Sena á Barcelona regoneguessen á Cárlos, carlovingi, consagrat y apoyat per forsas imponents? De cap manera. Coneguts los pactes entre Cárlos y Odon l' any 897, reconegut Odon per lo mateix Cárlos, se compren que 'ls anys d' aquest deixessen de contar-se desde sa consagració l' any 893 y se contessen desde la mort d' Odon, any 898, com se contaren en l' acta de consagració de San Martí del Congost, any 899. Mes lo dia 25 d' Agost de 897, data de la donació d' Exaduce ¿tenia Wifredo noticia del tractat entre Cárlos y Odon que legalisaba segons lo dret hereditari lo govern d' aquest?

Mes suposem que ja may á Catalunya los anys de Cárlos lo Simple se contaren desde lo 893; sino sempre desde lo 898 en que morí Odon. La donació d' Exaduce pot ser feta l' any IIII de Carloman ó de Cárlos lo Gros, puig no diu que sia del Cárlos després d' Odon.

Per altra part no hi ha documents firmats per Wifredo los anys 899, 900, 901 y 902 y en cambi n' hi ha dels anys 898, 899, 900 y 904 en que sos fills Wifredo-Borrell, Sunyer y Miró se titulan comptes y obran com á tals.

No es un axioma qu' en Catalunya los anys de Cárlos lo Simple se contessen desde lo 900 de J. C. y no desde lo Janer 898 en que morí Odon. Si l' epitafi de Wifredo-Borrell, qu' está en l' iglesia de San Pau de Barcelona 'ls conta desde 'l 900, (any 914 J. C. 14 del rey Carlos després d' Odon,) l' acta d' elecció del bisbe Jordi de Vich los conta desde 'l-898 (914 J. C., 17 del rey Cárlos). La consagració de S. Martí del Congost també 'ls conta desde la mort d' Odon (899 J. C., I de Cárlos rey.) L' acta de congració de l' iglesia de Llussá de Vich ó Ausona per lo bisbe Idalquer porta l' any 905 com lo nové de Carlos lo Simple y conta los anys d' aquest desde lo 896, dos anys avans de la mort d' Odon. Cuatre documents de Rodulpho fill de Wifredo lo Pilós, dels anys 11, 14, 16 y 27 de Carlos lo Simple y altre de son germá Sunyer de l' any 28 del mateix rey, los refereix En Prosper de Bofarull als anys 908, 911, 913, 924 y 925 de l' Encarnació contant desde l' any 897 lo principi del regnat del mateix Carlos.

Per altra part, á la mort d' Odon, quedá Cárlos lo Simpie rey de tota la Fransa sens contradicció. Arnaldo, fill d' Odon, proclamat rey per son partit, sobrevisqué sols dias á son pare; Robert, germá d' Odon, no prengué fortament las armas. No 's veu per quin motiu á Catalunya no 's habian de contar los anys de Cárlos desde la mort d' Odon.

Deduhim de totas aquestas reflexions: que Wifredo lo Pilós morí l' any 898, lo mateix any qu' Odon; que l' any primer de la mort d' aquest era en temps de Wifredo Borrell; que l' any IIII de un Cárlos rey, qu' ho era en temps de Wifredo lo Pilós, pot ser lo IV de Carloman, lo IV de Cárlos lo Gros ó lo IV després de la consagració de Cárlos lo Simple á Reims, any 893; que lo preámbol del trasllat del precepte ó constitució imperial de l' any 844 que diu: «Hoc est exemplar præcepti translatum in civitate Barchinona in anno primo quo obiit Odo rex tempore Domini

«Borrelli comitis filii quondam Wifredi ejusdem nomini nuncupati post reversionem Barchinonensium,» del primer llibre d' Antiguetats de l' arxiu de la Catedral de Barcelona, no te dubtes ni equivocacions, habent mort Wifredo lo Pilós y Odon lo mateix any 898 y habent portat lo fill de Wifredo lo sobrenom de Borrell y que sent autèntich lo trasllat, lliure de duptes son preàmbol, es autèntich lo precepte constitutiu de Cárlos lo Calvo any 844, qu' es lo mes independent ó autonómich per la primitiva Catalunya y qu' alguns escriptors, comensant per l' Aristasco de la *Proclamacion catòlica* dels Concellers de Barcelona l' any 1640-41, han tatxat d' apócrif ó de duptés al menys. Habem vist los motius que dit Aristarco y En Pi Arimon donan per posarli á dit precepte aquestas tatxas y ls motius que dona En Prósper Bofarull per considerar autèntich son trasllat, uns y altres fundats en la qüestió de l' any en que morí Wifredo lo Pilós y de l' any de data de la donació d' Exaduce. Habem consultat l' historia dels regnats d' Odon y Cárlos lo Simple. Deduhim de tot: la mort de Wifredo l' any 898, la data de dita donació anterior á dit any, lo govern de Wifredo Borrell l' any primer de la mort d' Odon, la claretat del preàmbol del trasllat, l' autenticitat d' aquest y la consegüent de la constitució de Cárlos lo Calvo; que l' any 899 no cabia falsificar ó fingir una constitució de l' any 844, d' un temps tan pròxim.

Entregadas ja als caxistas las cuartillas que contenian esta nota, trobem en la *Crònica de Pujades*, qu' un document de la Catedral d' Elna, llavors capital del Rosselló, expedit per lo rey Cárlos lo Simple, porta per data l' indicció II y l' any VII de Cárlos. Contats aquestos anys desde 'l 898, seria l' any 905 al cual corresponia l' indicció VIII. no la II; contats desde l' 893, seria l' any 899 al cual correspon l' indicció II verdaderament. Probaria aixó, qu' avans de morir Odon l' any 898, ja en aquestas regions pirenaicas-orientals era Cárlos reconegut per rey, per alguns personatjes com lo bisbe d' Elna Riculfo y podia serho per Wifredo lo Pilós y que Cárlos contaba á voltas los anys de son regnat desde sa coronació l' any 893.

Lo bisbe Servo-Dei de Gerona (que morí l' any 906, enterrat en lo presbiteri de l' iglesia de S. Feliu de dita ciutat), no regoneixia per rey de Fransa á Odon; hi ha documents d' ell dels anys 889 y altres que portan en lloch de l' any del rey: «regnant nostre Senyor Jesuchrist, esperant nosaltres d' est lliberal donador, lo Rey.» L' any 888 un' escriptura de donació feta per alguns comptes, entr' ells un anomenat Wifredo, al monestir de la Grassa, porta per data «..... de Maitg, l' any que morí l' Emperador Carlos (lo Gros,) regnant Christo y esperant Rey.» (*Rege expectantes.*) Mes endavant dit bisbe reconegué á Odon, al qui l' any 891 demaná la confirmació dels drets, privilegis, immunitats y rendas de sa iglesia. Mes aixís com uns personatjes al principi refusaban reconeixer á Odon, podia després Wifredo deixar de regoneixer-lo, quant Carlos lo Simple fou consagrat l' any 893, encara que lo reconegué l' any 888 com se veu en los documents de fundació de Ripoll.

L'únic document que s' oposa á la consideració d' autèntich del trasllat de lo precepte de Cárlos lo Calvo, es la donació d' Exaduce y Orret, la que lluny d' oposarse al preàmbol del trasllat, donant per viu á Wifredo lo Pilós l' any 902, probaria, que si es feta en temps de Cárlos lo Sim-

ple y no en temps de Carloman ni de Càrlos lo Gros, lo Simple era reconegut per rey per Wifredo desde l' any 893. Aixís com l' últim document d' aquest compte qu' hi havia l' any 1833 en l' arxiu de la Corona d' Aragó, es de l' any 890, d' igual manera En Prósper Bofarull no trobà document algun de dit compte que pogués referirse á l' any 899 y següents, si no fos la donació d' Exaduce atribuintla al temps de Càrlos lo Simple y contant los anys d' aquest desde la mort d' Odon 898.

En lo *Primer llibre d' antigüetats* de l' arxiu de la catedral de Barcelona, á mes de 'l trasllat del privilegi de Càrlos lo Calvo de l' any 844, hi ha altres documents y ningun d' ells ha sigut calificat de fals ni dubtós; sols ho ha sigut aquella constitució. Es particular aquesta diferencia. Primerament per ignorancia de que Wifredo II tingués lo nom de Borrell, tant comú en aquell temps, després per reduhir á l' any 902 la donació d' Exaduce, que pot ser de l' any 897 y pot ser del temps de Carloman ó de Càrlos lo Gros. Que'ls escriptors castellans y francesos en lo sigle XVII volguessen desvirtuar aquella constitució; que lo dubte ocorregués avans de demostrar En Prosper Bofarull que Wifredo II se deya també Borrell, ho comprenem. Que demostrat aixó, escriptors catalans moderns posen empenyo en donar per dubtosa la constitució de 844, negant lo que diu lo preàmbol de son trasllat, no ho comprenem.

La constitució de Càrlos lo Calvo no 's troba en las obras escrites á Fransa en los sigles XVI y XVII sobre las capitulars dels monarcas carlovingis, com la *Marca Hispana* del arquebisbe de Paris Pere de Marca y com la *Colecció* d' Esteve Baluze; no 's troba sino en lo llibre d' Antigüetats de la Catedral de Barcelona y aixó l' ha fet mirar ab prevenció. Mes; cuants altres documents reys dels carlovingis no tenim, que sols se troban en los arxius de Catalunya y no 'ls vejeren ni 'ls publicaren dits autors? Sols las capitulars carlovingias vistas per ells han de ser autènticas? Las tres avans citadas de Carlomagno y Lluís lo Píadós, dirigintse á diferents comptats, las trobaren en arxius de la Narbonesa En Marca y En Baluze; mes aquesta, com se dirigia principal sino únicament al comptat de Barcelona, res d' estrany que sols en aquesta Catedral s' hage trobat y sols en copia, perque 'ls mahometans l' any 986 destruiren ab lo foch molta cosa de la ciutat y 'ls originals podian perdrers mes fàcilment qu' un llibre. Lo castell de Tarrassa se conservaria sens obrir sas portas á Ayzó, com Barcelona, quant tants castells las hi obriren, y per est motiu, per escepció, lo premiaria Càrlos lo Calvo.

(10) Habem redactat aquesta ressenya cronológica seguint lo tomo de Barcelona de la monumental *España Sagrada*, escrit per l' insigne anticuari Enrich Florez al sigle passat, ó millor, las citas y extractes dels cronistas y documents coetáneos que van en dit tomo. Igualment de los que van en lo segon de l' *Historia de España* per lo també insigne Romey, traduïda per l' erudit En Anton Bergnes y alguns documents aixís mateix coetáneos, com diplomas imperials publicats per l' entusiasta cronista Pujades, l' historiador de Santa Eulalia, Ponsich y En Pi Arimon en la *Barcelona antigua y moderna*. Acostumats á trobar lo compte Hunfrido com sinónim de Wifredo, convertit en Wifredo d' Arria, á trobar després d' ell á Salomó y després d' aquest á Wifredo, va sorprendrer'ns lo Bernard del diploma de Lluís lo Balbo al bisbe Frodoyno l' any 878; mes la sorpresa

sigué gran al no trobar fundades en las citas de l' *España Sagrada* la sinonimia de Wifredo y Hunfrido admesa en dita obra, ni la comisaria de Salomon y si los dos Bernards II y III apoyats en documents d' aquell sigle. No podiam menos d' admetrer'ls y de refusar aquellas. Segons se despren de l' *España Sagrada*, los Anals de San Bertí son l' únich document coetáneo que parla dels Bernards II y III y ne parlan poch y poch clarament. La mateixa obra no copia lo texto d' ells al parlarne, fora de lo que posem á la nota 16, diu solament «segun los Anales Bertinianos,» sens posar lo que diuhen textualment en llatí. Aixís sabem poch d' aquestos comptes.

Lo poch coneguts que son los comptes Bernards II y III apesar de l' autoritat de la *España Sagrada*, l' inexactitud ab que molts jutjan las conspiracions de Bera y Bernard I y 'ls alsaments d' Ayzó y Guillem de Tolosa, l' indicació dels decrets ó preceptes imperials á favor dels espanyols refugiats y la dels primitius independents, nos han aconsellat la redacció d' esta petita cronologia.

Los Anals de San Bertí son redactats per Hincmaro arquebisbe de Reims, mort l' any 883 ó 84, un dels poquíssims homes d' Estat de Fransa en aquell sigle.

Los Anals de Fulda y Metz son uns anys posteriors; indigestos, y obscurs, com los altres son lluminosos y ab títol d' historia.

JOAN COSÓ ¹

(RONDALLA INÈDITA DE ANDERSEN) ²

N un recó de provincia, ja hi ha molt temps d' açó, hi havia un antich castell, habitat per un vell senyor, qui tenia dos fills, aytals que quiscun d' ells se creya ab tant de talent y de saber, que ab la meytat n' hi hauria hagut massa quant mes prou per un home qualsevulla.

Aixís es que quan la princesa, filla del rey de aquelles terres, feu fer crida de que daria la séva má á aquell qui mellor li respondria, los dos no dubtaren ni un moment de que passarian la má per la cara á tots los altres.

No tenian mes que vuyt dies de temps per á posarse á punt de prova, pero açó los semblá més que suficient; havian passat tan bons estudis! Lo gran, per exemple, sabia de cor tot lo Diccionari llatí de cap á cap, á més dels

¹ *Cosó*, del llatí *causo*, *onis*, equival al vulgar *llonzo*, (castellá *lerdo*, francés *lourdaud*.) Derivats: *cosoneria*; y *cosatge* de *causaticus*, en sentit de *idiota* ó de lo que en francés dihuen *crétin*.

² HANS CHRISTIAN ANDERSEN, lo célebre poeta y rondallayre danès, morí, fa poch, després de una llarga y penosa malaltía. Nasqué á 2 d' abril de 1805, en Odensee, essent son pare un pobre sabater y sa mare bugadera. A pesar de son humil origen son talent l' elevá fins á tenir la gloria de vèurers' cosa per poch lograda, erigir una estatua en honor séu durant sa vida.

tres darrers anys de la fulla d' anuncis de la petita ciutat vehina, sabent recitar tota aquella algarabía tant començant pel començament com començant per la fi. Lo xich, coneixia les lleys y les costums de tots los paissos civilisats ó no; per lo qual se creya esser un home d' Estat; després savia també de brodar y de fer molt galantment lo punt de canyamás.

—Jo 'm casaré ab la princesa, jo! exclamaren tots dos á l' hora.

Lo pare los doná á cadascú un hermós caball per anár-sen' á la Cort; un de negre al gran y un de blanch al xich. Ans de partir s' untaren ben bé d' oli d' ametlles dolces los llavis, y sobre tot los cayres de la boca, perquè poguessen parlar bé una llarga estona.

Tota la vayletalla s' ajuntá per á desitjarlos una bona sort, quan montaren á caball. En aquell moment arribá per atzár lo terç germá. Lo vell senyor, en efecte, tenia encara un altre fill, mas ne feya tant poch cas que era com si no existís; bon xicot, pero 'ls estudis no eran lo seu fort; havian acabat per nomenarlo dientli en *Joan Cosó*.

—Oh! oh! exclamá, veyent tots aquells preparatius, y donchs, ahont anáu? Té, y us heu posat la roba de les festes!

—Nos n' anám cap al palau del Rey; concurrèm per la má de sa filla. ¿Qué no has sentit al guarda-bosch lo que cridava?

Y 'l posaren al corrent de la cosa.

—A fe, digué en Joan Cosó, també vull serhi!

Los dos germans esclafiren una riallada y partiren al galop.

—Parèt méu, diu en Joan, cal que 'm dongas un caball. Si la princesa 'm pren per marit séu, bé! m' hi pendrá; si no m' hi pren seré jo qui la pendré ad ella. D' una manera ó d' un' altra jo hauré la seva má.

—Déixat de coses, li digué lo vell senyor, que no tindrás caball. No sabs parlar lo llenguatge florit de la Cort,

y may has volgut rosegar la Rethórica ; tos germans ben al revés ; alló sont dos xicots ab la testa ben moblada.

—Bé, donchs, será aixís, va respondre en Joan. Es dir, que no tindré caball! Donchs, bé ; me 'n duré 'l boch. L' animalet es méu, nos entendrèm d' alló mes bé, y á ell que no li racará 'l portarme.

Y tal dit, tal fet : salta dalt de la bestia qu' arrenca á correr com un tren. «Hapa! hapa!» si 'n feya de salts lo diable del boch. «Hela! hela! Ja só aquí,» cridá en Joan Cosó ; y tots los èchos ressonavan ab les joyoses canturies que entonava per á matar lo temps del viatge.

Los dos germans havian posat llurs montures al pas : no badavan boca ; repassavan en llur memoria tot lo que savian y amanian també fines respostes á les qüestions que suposavan anava a dirigirlos la princesa. Joan los torná á atrápar.

—«Ola! ja us tinch, digué ; miráu qu' he trobat pel camí.» Y 'ls ensenyá un corb esbotzat que havia recollit.

—«Pallús! li diguéren ; que 'n vols fer d' aquesta carronya?

—¿D' aquest corb tan exquisit? los va respondre ; vejas, ne faré present á la princesa.

—Vest'hi ensajant, diguérenli, tot apretantse les costelles, y après partiren al trot.

En Joan va quedarse un poch enrera, pero se 'ls reuní en una costa.

—Hop! hop! só jo, cridava, veheuvos aquí una magnífica trovalla com he feta. Los germans se giraren y guaytaren.

—Açó ja es massa, fins per un cosó com tú, digueren ells, lo que aquí tens es un esclop vell que n' hi manca un troç ; ¿també es un present per la filla del Rey?

—Ho veurèm ; ella se 'l mereixca respongué en Joan.

Los germans rigueren de bo y mellor y tornaren á arrencar al galop.

Li havian pres una gran ventatja mas en Joan los torná á atrápar encara:

—He! hola! hop! lalá! vejaume aquí, cridá, açó va sempre de mellor en mellor; en bona fè que es admirable.

—Cosatge! quina porqueria has trovat ara? li diguéren los germans.

—Quelcom de superbo, d' incomparable! ¡Y com s' alegrará la filla del Rey!

Y 'ls ensenyá lo que havia recollit dins sa carabassa.

—Fuig, exclamaren los germans, si es sorra, ó mes ben dit, fanch que has ramassat en la clotada.

—Sí, respongué, pero es de lo mes fi, rellisca entre los dits.

Aquesta vegada los germans esparonaren llurs cavalcadures qui partiren com lo vent. Sota llurs peus los palets volavan guspirejant. Arrivaren una hora abans que en Joan á les portes de la capital; allá los prengueren lo nom y 'ls daren com á tots aquells qui venian per á sofrir la prova un número de tanda. Féyanlos passar de sis en sis, arreglerats, anant prets com arengades, cosa sabiamment imaginada, puix com que eran rivals y que 'l premi s' ho valia, facilment s' haurian pogut armar bronquina per qualsevol fotesa, mes no podent bellugar braços ni cames era impossible arribar á vies de fet.

Una comunió inmensa s' havia aplegat, devant del palau del Rey: tota la Cort era en finestra per á vèurer arribar als pretendents. Los malhaurats se 'n tornavan mes depressa que no hi anavan. Des de que compareixian devant de la princesa, la paraula los mancava tant de colp y volta com desapareix la llum d' una candela quan un hom la bufa pel damunt.

—Vaja es un estúpít, no cessava de dir la princesa, del matí ençá; que se l' endugan!

Tocá llavors lo torn al dels germans que savia de cor lo Diccionari llatí, pero abans de entrar á la sala ja ho havia oblidat tot. Sa confusió pujá de grau quan guaytant á dalt del sostre, 's vá vèure en los miralls que l' adornavan, caminant de cap per avall. Hi havia tot un rengle de stenographs dirigits per un notari-en-cap. Tots estavan,

com qui te un arma, ploma en má, per inscriure les mostres d'enginy y belles frases que dels concurrents s'esperavan. Llur paper estava encara quasi en blanch, conservant empero tota la gravetat del seu ofici. Alló era terriblement solemne.

Lo germá del Diccionari sentia com tot son aplom l'abandonava. Veus aquí que tot caminant féu cruixir una post del paviment; alló l'acabá de desmontar. No obstant al cap y à la fi va trobar algunes paraules per á començar:

—Altesa, quina calor hi fá açí dins.

En efecte hi havia allí un immens fornell tot aroentat.

—Es veritat, respongué la princesa, pero es que 'l Rey mon pare, avuy fa rostir pollastres.

Lo pobre xicot no s'havia esperat semblant discurs: certament n'hi havia per quedars' de pedra.

—Mas, mas! bé.....

Veus' aquí tot lo que pogué articular.

—Un altre idiota mes, digué la princesa, que file ben depressa.

Entrá desseguida lo petit:

—Quina calor tan estupenda, digué.

—Es que fém rostir pollastres, respongué la princesa.

—Oh! ah! com?.....

Y no va anár mes lluny.

—Enduhéuvosmen' aquest animal, exclamá la princesa.

Aleshores tocá lo torn á Joan Cosó. Entrá á la sala montat á dalt de son fidel boch que no havia volgut fiar á ningú.

—Uf! quina calor! Al diable, exclamá, ¿que sóu boja d'estarvos aquí sense obrir la finestra?

—Es que faig rostir pollastres, respongué la princesa, y es menester que la calor sia ben igual.

—Bé! hé! m'está molt bé! sent aixís podrèu ferme rostir també 'l méu corp.

¿Perquè no? Digué la princesa, ¿mes teniu alguna eyna ahont ficarlo? puix aquí no tinch cap olla ni cap cacerola.

—Justament aquí hi ha lo que 'ns manca, digué en Joan, mostrant l' esclop y colocant'hi 'l corp.

—Oh que bé! aixó será una delicia, pero ¿d' hont traurém per á fer la salsa?

—No us amohinèu, digué en Joan; y trayent la carabassa, tirá un poch de fanch dins del esclop.

—Vet'aquí que açó m' agrada, digué la princesa. Per tot tens resposta, fins per les mes grans cosoneries; tú, donchs, serás lo méu marit. Fins aquí bé: pero ¿sabs tú que tot lo qu' havem dit ha sigut taquigraphiat y demá sortirà imprès en lo diari? Aquest terrible notari-en-cap es una bestia bruta, incapaç de poder entendre que seria mes escayent per á la nostra dignitat posárns' en boca altres parlaments no pas les ximpleses que fins ara havem descambiat.

La princesa aixó no ho deya més que per ensajar una darrera vegada si posava en quarantena á 'n Joan Cosó.

Ab tot y açó ell no perdé la tramontana.

—Oh! aixó ray, s' arregla així! va dirli; y se 'n va de dret á la taula hont eran los escribes y lo notari-en-cap, y escampa tot lo que li quedava de fanch per damunt de lo que havian escaragotat.

Perfet, excellent! exclamá la princesa; la prova ja está llesta.

Desseguida fou la boda celebrada; y després de mort lo Rey, en Joan Cosó hereté la corona.

Aquesta historia l' he llegida en un diari en que un dels escribes á qui no se li embrutá enterament lo séu paper l' havia contada. Tingáu en compte, empero, que un hom no pot fiarse gayre de la veritat de les gazetes.

(TRAD. DE JOAN MONTSERRAT Y ARCHS.)

UNA
VISITA Á SANTAS-CREUS

RANDIOSA es la impressió que s' experimenta al ovirar desde la nova carretera de Vendrell á Valls y al empendrer la en construcció desde ella á Pont de Armentera lo famós monastir de Santas-Creus, ab sos torrats murallons y sa el-leganta llanterna descollant sobre lo aixam de subalternas construccions que en son entorn acumuláren los fills del gran Sant Bernat, á mesura que se anaren reconeixent per alguns reys d' Aragó y potentats catalans los grans serveys que á la vera civilisació, á las ciencias y á las arts prestaban aquells laboriosos monjos, en aquells sigles de barbárie en que semblaba que la forsa bruta era la única que habia de quedar reyna y dominadora del mon, proscribint pera sempre tot lo que á la intel·ligencia y al sentiment serveix de grat aliment y pastura.

Encisadora es la obaga via que, brollant aygua per tot arreu y discorrent per dins de una especie de «túnel» de exhuberanta vegetació, condueix desde «l molí de baix» per la bora esquerra del Gayá, fins á la porta del primer

recinto de aquell famós monastir : magestuós, á pesar de son estil «barroch» ó «Churrigueresch» lo portal ó cubert que á manera de arch triunfal dona ingrés á la gran avinguda que precedeix á la ample escalinata y espayosa plassa, cual avinguda forman dos rengles d'edificis moderns, pero vistosos, tenint al mitj una font monumental del mateix estil de lo portal : y colossal, magnífica, imponenta per la mateixa sobrietat y severitat de las ratllas que la forman, la fatxada principal del digne émulo de Poblet, que enfront de dita plassa s'alsa, meitat monastir, meitat fortalesa, ab sos escassos y estrets finestrals, sa petita y sencilla porta principal, la mes moderna y adornada del claustro nou, y sas altíssimas y nombrosas almenas trepadas per estretas sageteras.

La vista no 's cansa de contemplar aquell magnífich conjunt que presenta lo cos avansat y de major alsada que constitueix la esglesia, ab lo resto del edifici primitiu, sobre tot mirat desde la part de mitjdia en lo ángul que forma las mes novellas construccions de la part dreta. Mescla de solidesa y d'el-legancia ; grandiosa y severa ensemps qu' esbelta y proporcionada ; aquella munió de ratllas, en sa inmensa majoria, rectas, pero en tan diversos nivells y termens trassadas que forman tal conjunt, atrauen á l'espectador, per petita que sia la guspira de gust artístich que poseesca, y 'l predisposan dignament á admirar las moltes altres bellesas que al penetrar en son interior l'esperan.

Travessat lo portal, preséntars' á la vista la estreta y elevada nau central, de las dels costats, mes baixas, separada per robustíssims pilans despullats de tot adorno ; parets nuas, de un gruix descomunal, de tant en tant, tan sols, interromput per uns estrets finestrals abocinats, que dónan pas no mes á la llum mes precisa ; expressant, tot ab tot, que aytal construcció perteneix á una época en que la casa del Senyor no era per tots respectada, y que 'ls qui en ella pregavan y 'l servian, no podian ferho ab tot descans y sens pendrer avans totas las precaucions

imaginables per la seguretat de la una y dels altres.

Aquest caràcter, no obstant, que es lo determinant de la part del monastir que 'ns ocupa, se veu avuy, en gran part, desvirtuat y empetitit per las superposicions y substitucions que ha sofert, sobre tot en los derrers temps de sa existencia com á monastir, que lo fan semblar á un adusto cavaller de la edat mitjana, que per los clars de la visera mostrás sas galtas rublertas de pols d' arrós ; que portés cuberta sa enmallada cota de sedosos flochs y viroladas borlas y sarrells ; y en lloch de calçar sas mans las forradas manoplas, apareguessen poblats sos dits ab una felimó d' anells y de tumbagas.

Aquella paret del cor ab angelots de guix d' infladas galtas ; aquells altars barrochs de colorainas ; lo retaule major, lletj, detestable, sens gracia la menor, causan á l' ánima un efecte molt trist. ¡Es una llástima!

¡Qui ho hagués pogut veurer com ho deixaren los qui ho varen construir! Mes ja 's veu: li degué apareixer massa fret y trist á algun senyor Abat del sígle passat l' aspecte que presentarian los retaules bisantins, avaros d' exornacions supérfluas y no justificadas, y ho va fer substituir per cosa mes nova, mes flamant, mes bonicoya y que cridés mes l' atenció. ¡Deu li perdoni al bon senyor tal heretjía, que causa una impressió molt deplorable!

Y gracias que 's varen salvar algunas pinturas, encuadrantlas de nou en nous retaules, com son las virtuts teologals, un Sant Pere, un Sant Pau y altres Sants, un purgatori, del cual trauen alguns ángels las ánimas per pujarlas al Cel.....

Pero ¡qué abandonadas están! Cubertas de una espessa capa de pols, secas, rebegudas, sols l' afició á l' art pot fer trobarlas ; y per poderlas apreciar un poch be, fa menester sacrificar un mocador y acudir mes de un colp á las vehinas picas de l' aygua beneyta per anarlas refrescant.

Y de las mesas dels altars ¡qué 'n direm? Compuestas totas de una ara soperba de una sola pessa, sostenguda per columnetas ó pilans, com s' acostuma en altars d,

aquell temps, avuy las tapan..... uns envans de mahó, arrebossats y pintats per algun Apeles de la escola dels que tenen sos reals establerts en eix «Plá de la Boquería.»

Suposo que cuan va visitar aquell lloch, per ferhi recomanables reparacions, la «Comissió de moniments històrichs y artístichs de la Provincia de Tarragona» á la cual perteneix, no repararia en aquesta particularitat, de que nostra batxillería se va adonar ; puig, altrement, sembla que hauria pres alguna providencia pera fer desapareixer tan estrany adefési.

Després de extassiarse 'l curiós visitant en la contemplació de los primorosos enterraments de 'ls reys d' Aragó En Pere III, lo Gran, y En Jaume II, lo Just, y sa esposa, preciosas joyas d' estil gòtich florit, de afligranada ornamentació ; lo primer de 'ls quals jau en una massisa urna de pórfido, tenint al seu costat, pero en lloch sobrat humil, la gran figura de son regnat, despres d' ell, son fidel servidor, lo famós almirall Roger de Láuria, se puja la ample escala que conduceix al antich dormitori de novicis ; y al arribar á son extrem, per altra escala de doble accés, *se guayta* lo que fou biblioteca, quals artesonats van cayent á pedassos per tot arreu.

De allí se va als claustros, y allí si que 's pot dir..... la mar..... si 's vol usar semblant expressió en lo sentit de no trobarne d' altre que done mes l' idea d' alguna inmensitat.

Desde luego 's veu que aquella obra es molt mes moderna que la esglesia que te al costat, y que per ferla se va tenir que variar las ratllas que 'l constructor de la primera habia trassat pera continuar per aquell costat l' edifici. Pero ¡quin estil tan diferent ! ¡Quina el-legancia de perfils ! ¡Quins detalls ! ¡Quinas columnas, que ni de ferro fus podrian ser mes primas ! ¡Quinas ménsulas en lo arrencament dels archs ! ¡Quins capitells !

Inagotable era, en veritat, l' imaginació d' aquells modestos artistas, que, inspirats sols per la Fé, nos deixáren aquellas obras mestres, sens cuidar d' atraurers' sisquera

un recort dels veniders, esculpint sos noms en ellas. Homes, àngels, plantas, fruytas, armas, eynas, tipos burlescos, sants, animals reals y fantàstichs, passatges bíblichs..... de tot hi ha en aquella rica exposició, que sembla dirli á un : «Vaja, demana ; á veurer si nomenarás cosa que aquí no hi haja.»

Dels claustros de la Seu de Tarragona se ensenya, com objecte lo mes curiós, la professó de las ratas enterrant lo gat. Si Santas-Creus tingués algun gariador «cicerone» mostraria al viatger, com lo curiós de sos claustros, lo capitell de la «fasicolada» columna que sosté l' àngel de la part del mitjdia, en lo cual s' hi veu representada la creació de 'l home ; la formació de la dona per medi de a extracció de una costella de aquell ; la imposició del precepte de no menjar del fruyt del arbre del bé y del mal ; la tentació per la serpent ; la ordre del Senyor al àngel pera expulsar á nostres primers pares del Paradís ; lo compliment de aquesta ordre ; los pobres desterrats mirantse avergonyits y buscant fullas per cubrir sas carns ; la substitució d' aquestas fullas per pells de animals ; y las consecuencias físicas, per fi, de lo pecat original, de tenir que sembrar Adam la terra pera menjar, mentres Eva fila, Caim cava y Abel guarda bestiar.

Mentida sembla que en tan poch espay se pogués vuydar tan gran assumpto, que á molts sens dupte passaria desapercebut, y de que sols me vaig adonar á causa de las moltas horas que vaig dedicar á saborejar poch á poch lo mon de bellesas que en aquell reduit espay se troban aplegadas.

Y ¿qué direm d' aquella llotjeta ó templet bisantí, quals macisos sostre y parets no permeten penetrar, ni 'l mes petit raj de sol, qu' en los calors d' estiu puga contrarestar la deleitosa frescor que difundeix en aquell recinto privilegiat la copiosa font qu' en son centre brolla, esparrantse per l' ampla pica, produint ab son suau murmur las mes fantásticas armonías?

Al sentir, en mitj del silenci y soledat que allí regna-